

Курашова І. М.
*молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України,
помічник заступника голови
Східного апеляційного господарського суду*

ДО ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ ПРАВА ПОСТІЙНОГО КОРИСТУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЮ ДІЛЯНКОЮ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що стосуються права постійного користування земельною ділянкою на підставі державного акту, зокрема, з питань успадкування права постійного користування земельною ділянкою. Автором проаналізовані положення чинного законодавства, практику Верховного Суду і зроблені відповідні висновки.

Ключові слова: право постійного користування земельною ділянкою, практика Верховного Суду, спадкування.

The scientific work is devoted to the study of problems arising from the right of permanent use of a land plot on the basis of a state act, in particular, regarding inheritance of the right of permanent use of a land plot. The author

analyzed the current legislation, the Supreme Court's case-law and made the relevant conclusions.

Keywords: right of permanent use of land, practice of Supreme Court, inheritance.

Правовідносини, що виникають з приводу права постійного користування земельною ділянкою для створення чи розширення селянського фермерського господарства, встановленого на підставі державного акту, були й залишаються незахищеними та недостатньо врегульованими, зокрема, у даному випадку мова йде про питання спадкування права постійного користування земельною ділянкою.

Для сільської місцевості та для фермерських господарств це питання є вкрай гострим, оскільки земельні угіддя, право на постійне користування якими було підтверджено державним актом, іноді складають значний майновий масив та зі смертю фізичної особи, чие ім'я було зазначено у державному акті на право користування земельною ділянкою, виникає спірна ситуація, за якої спадкоємці шукають різноманітні шляхи та способи успадкувати зазначене майно, у тому числі й у судовому порядку. З огляду на це, цікавою, на нашу думку, буде позиція Верховного Суду з даного питання.

За змістом частини першої статті 14 Закону України «Про фермерське господарство» фермерське господарство та його члени відповідно до закону мають право, зокрема продавати або іншим способом відчужувати земельну ділянку, передавати її в оренду, заставу, спадщину. [1]

Статтею 23 цього Закону передбачено, що успадкування фермерського господарства (цілісного майнового комплексу або його частини) здійснюється відповідно до закону.

До складу майна фермерського господарства (складеного капіталу) можуть входити: будівлі, споруди, облаштування, матеріальні цінності, цінні папери, продукція, вироблена господарством в результаті господарської діяльності, одержані доходи, інше майно, набуте на підставах, що не заборонені законом, право користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будівлями, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права (в тому числі на інтелектуальну власність), грошові кошти, які передаються членами

фермерського господарства до його складеного капіталу (стаття 19 Закону України «Про фермерське господарство»).

Згідно з ч. 1 ст. 92 ЗК України право постійного користування земельною ділянкою – це право володіння і користування земельною ділянкою, яка перебуває у державній або комунальній власності, без встановлення строку.

Отже, земельні ділянки, надані громадянам або юридичним особам у постійне користування, перебувають у власності держави або у власності територіальної громади до переоформлення у встановленому порядку та отримання у власність чи користування. [2]

Відповідно до статті 1225 ЦК України право власності на земельну ділянку переходить до спадкоємців за загальними правилами спадкування (зі збереженням її цільового призначення) при підтвердженні цього права спадкодавця державним актом на право власності на землю або іншим правостановлюючим документом. У порядку спадкування можуть передаватися також право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис), право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій), право користування чужим майном (сервітут).

Відповідно до статті 1216 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

Згідно зі статтею 1218 ЦК України до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. [3]

У постанові Верховного Суду України від 05 жовтня 2016 року у справі № 6-2329цс16 зроблено висновок, що право користування земельною ділянкою, що виникло в особи лише на підставі державного акта на право користування земельною ділянкою без укладення договору про право користування земельною ділянкою із власником землі, припиняється зі смертю особи, якій належало таке право і не входить до складу спадщини. [4]

Аналогічний висновок зроблено в постанові Верховного Суду України від 23 листопада 2016 року у справі № 6-3113цс15, поста-

нові Верховного Суду в складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 376/2038/14-ц. [5]

Відповідно, право користування земельною ділянкою, що виникло в особи лише на підставі державного акта на право користування земельною ділянкою без укладення договору про право користування земельною ділянкою із власником землі, припиняється зі смертю особи, якій належало таке право і не входить до складу спадщини, а, отже, є підставою для повернення земельної ділянки в державну власність.

Окремо слід відзначити, що у зв'язку із великою кількістю спорів, пов'язаних із спадкуванням права постійного користування земельною ділянкою, Держгеокадастр України разом із Міністерством аграрної політики та продовольства України розробили проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо передачі права власності фермерським господарствам на земельні ділянки, надані засновникам таких господарств у постійне користування, довічне успадковуване володіння для створення та/або ведення фермерського господарства (селянського (фермерського) господарства)», який подано до Верховної Ради України 05.04.2018. [6]

Автори цього законопроєкту запропонували внести зміни до розділу X Земельного кодексу України та встановити, що земельні ділянки, надані засновникам фермерських господарств у постійне користування, довічне успадковуване володіння для створення та/або ведення фермерського господарства (селянського (фермерського) господарства), передаються у власність фермерського господарства для ведення фермерського господарства. У разі смерті засновника фермерського господарства, якому надано земельні ділянки в постійне користування, довічне успадковуване володіння для створення та/або ведення фермерського господарства (селянського (фермерського) господарства), із заявою, технічною документацією із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) та копією документа, що підтверджує право постійного користування, довічного успадковуваного володін-

ня земельною ділянкою, та документом, що підтверджує успадкування фермерського господарства, звертається громадянин України (громадяни України), який успадкував фермерське господарство (цілісний майновий комплекс). Однак, даний законопроект було повернуто.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 363.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
4. Постанова Верховного суду від 22 листопада 2018 р., судова справа № 647/1580/16-ц. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/C006317?an=1>.
5. Постанова Верховного суду від 17 жовтня 2018 р., судова справа № 376/2038/14-ц. URL: <https://alibi.dp.ua/840-viznannya-prava-postijnogo-koristuvannya-na-zemelnu-dilyanku-v-poryadku-spadkuvannya>.
6. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо передачі права власності фермерським господарствам на земельні ділянки, надані засновникам таких господарств у постійне користування, довічне успадковуване володіння для створення та/або ведення фермерського господарства (селянського (фермерського) господарства)» від 07.02.2019 № 2679-VIII. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8236&skl=9.

REFERENCES

1. Pro fermerske hospodarstvo: Zakon Ukrainy vid 19.06.2003 r. № 973-IV. (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 45, art. 363.
2. Zemelnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 25.10.2001 r. № 2768-III. (2002). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 3-4, art. 27.
3. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435-IV. (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, № 40-44, art. 356.
4. Postanova Verkhovnoho sudu vid 22 lystopada 2018 r., sudova sprava № 647/1580/16-ts. (2018). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/C006317?an=1>.
5. Postanova Verkhovnoho sudu vid 17 zhovtnia 2018 r., sudova sprava № 376/2038/14-ts. (2018). URL: <https://alibi.dp.ua/840-viznannya-prava-postijnogo-koristuvannya-na-zemelnu-dilyanku-v-poryadku-spadkuvannya>.

6. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo peredachi prava vlasnosti fermerskym hospodarstvam na zemelni dilianky, nadani zasnovnykam takykh hospodarstv u postiine korystuvannia, dovichne uspadkovuvane volodinnia dlia stvorennia ta/abo vedennia fermerskoho hospodarstva (selianskoho (fermerskoho) hospodarstva)» vid 07.02.2019 № 2679-VIII. (2019). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8236&skl=9.